

VO 6/76

General-potpukovnik

Veljko KADIJEVIĆ

TITO — TVORAC NAŠE SAVREMENE KONCEPCIJE OPŠTENARODNE ODBRANE

Udeo druga Tita u stvaranju i razvoju doktrine narodnooslobodilačkog rata i revolucije bio je i još uvek je predmet istraživanja, studija i rasprava raznih vrsta — od filozofskih, preko istorijskih i društveno-političkih do vojnostručnih. Ono što su sva istraživanja nepobitno utvrdila, svodi se na zaključak da je drug Tito, oslanjajući se na marksističku nauku i na praktičnu borbu Komunističke partije Jugoslavije, koncipirao i razvio našu originalnu doktrinu narodnooslobodilačkog rata i revolucije. Iako neke elemente te doktrine susrećemo i ranije u istoriji, kao što je na primer partizanski rat, ipak je naš narodnooslobodilački rat prvi u istoriji vođen prema doktrini u kojoj se partizanski oblik oružane borbe razvio do takvih razmera da je prerastao u kombinovani oblik oružane borbe kao dominantan. Sa vojnog aspekta posmatrano, to je naš najznačajniji doprinos razvoju vojne misli i prakse oslobodilačkih pokreta uopšte. Taj doprinos je utoliko značajniji što je razvoj oslobodilačkih i revolucionarnih pokreta posle drugog svetskog rata dokazao zakonitost, a ne slučajnost pojave naše doktrine. Poznata je, naime, slična praksa u vezi sa mnogim fundamentalnim pitanjima vođenja rata i oružane borbe revolucionarnih i oslobodilačkih ratova naroda Kine, Alžira, Vijetnama, Kambodže i drugih. Bitne postavke doktrine narodnooslobodilačkog rata genijalno su odrazile ne samo naše opšte i specifične zakonitosti borbe, već su istovremeno anticipirale i neke osnovne zakonitosti razvoja društva uopšte kroz oslobodilačke i revolucionarne ratove nakon drugog svetskog rata.

Zbog toga, istorijska uloga druga Tita kao tvorca doktrine narodnooslobodilačkog rata objektivno je imala i ima širi međunarodni značaj. I to je, svakako, jedan od razloga da se o Titu kao ideologu

doktrine našeg narodnooslobodilačkog rata i kao strategu njene realizacije mnogo zna u nas i u svetu. Ovaj članak je pokušaj da se osvetle samo neki aspekti uloge druga Tita u izgradnji naše savremene koncepcije opštenarodne odbrane.

Svi oni koji su imali prilike da neposredno prate i na određen način učestvuju u posleratnoj izgradnji teorije i prakse naše odbrambene koncepcije znaju koliki je ogroman, svestran i odlučujući uticaj druga Tita. Taj uticaj je permanentan, a ispoljava se na veoma različite načine — počev od stalnog praćenja i usmeravanja odbrane u skladu sa razvojem našeg društva, nauke, tehnike i vojne misli u svetu, preko ličnih teorijskih razrada najaktuelnijih i najvitalnijih pitanja odbrane, do odlučivanja o svim prelomnim momentima razvoja naše odbrambene koncepcije, koji su suštinski opredeljivali njen put i doveli je do onoga što ona danas jeste.

Zahtevi koje je drug Tito postavljao u izgradnji naše savremene koncepcije opštenarodne odbrane su veoma svestrani. Najvažniji među njima, od kojih je i sam polazio i u svojim teorijskim radovima i u praktičnom odlučivanju, mislim da su: 1) naša savremena koncepcija opštenarodne odbrane svoje poreklo i osnove ima u narodnooslobodilačkom ratu; 2) ona uvek mora ostati naša i bazirati na našim uslovima; 3) ona mora biti okrenuta budućnosti i uvažavati najsavremenija dostignuća društva, nauke, tehnike, vojne misli i prakse. U kojoj meri je naša savremena koncepcija opštenarodne odbrane u svom dosadašnjem razvoju uspeła da realizuje te Titove zahteve najbolje će se videti ako izvršimo makar i kratku analizu nekih njenih osnovnih postavki i uporedimo ih sa postavkama koncepcije odbrane primenjene u našem narodnooslobodilačkom ratu.

POJAM, FAKTORI, OSNOVNE POSTAVKE I FUNKCIJE KONCEPCIJE OPŠTENARODNE ODBRANE

Pojam koncepcije opštenarodne odbrane

Naša savremena koncepcija opštenarodne odbrane predstavlja idejni, politički, ekonomski i vojni pogled na odbranu slobode i nezavisnosti naše zemlje, njenog teritorijalnog integriteta i samoupravnog socijalističkog uređenja od svih vrsta i oblika opasnosti i agresije.

Ona sadrži poglede na bitne probleme odbrane, na karakter ratova u savremenim uslovima, na vrste i oblike opasnosti — od »specijalnog rata« do oružane agresije — na fizionomiju rata, obli-

ke i principe njegovog vođenja, na oblike i principe organizovanja svih društvenih potencijala zemlje za odbranu. Na bazi osnovnih stavova koncepcije opštenarodne odbrane dalje je razrađena doktrina opštenarodnog odbrambenog rata kojom su definisani bitni stavovi u svim oblastima odbrane, počev od oružane borbe kao glavnog vida suprotstavljanja agresiji do mesta i uloge svih struktura društva u različitim formama borbe i otpora.

Prema tome, opštenarodna odbrana Jugoslavije — u meri u kojoj su do sada realizovane osnovne postavke njene koncepcije i doktrine u pripremi našeg društva za odbranu — postala je integralna organska funkcija društva u odbrani od agresije kao bitnom uslovu i sastavnom delu njegovog daljeg opstanka i razvoja kao slobodnog, nezavisnog, socijalističkog i samoupravnog društva.

Osnovni faktori koji utiču na koncepciju opštenarodne odbrane

Faktori koji u savremenim uslovima utiču na našu koncepciju opštenarodne odbrane su raznovrsni i složeni. Istakao bih najvažnije među njima na koje i drug Tito često ukazuje.

1. — Samoupravni socijalistički društveni sistem i celokupna unutrašnja politika na njemu zasnovana svakako je prvi bitan faktor koji direktno i indirektno utiče na našu koncepciju opštenarodne odbrane. Ima dosta konkretnih oblasti i formi toga uticaja, od kojih bih posebno istakao ove:

1.1. Naš društveno-politički sistem opredeljuje isključivo odbrambeni karakter koncepcije.

1.2. Uslovi koje stvara samoupravno socijalističko društvo su povoljniji za razvoj takve koncepcije nego što ih može pružiti bilo koji drugi društveni sistem. Bitna karakteristika naše koncepcije jeste u tome što se oslanja na široku i masovnu organizovanost društva, na inicijativu, svest, moralno-političko jedinstvo širokih narodnih masa, na ulogu čoveka — njegov borbeni moral i veštinu — dakle na one faktore koji imaju objektivne uslove da najpotpunije dođu do izražaja u samoupravnom društvu, razume se, ako su i subjektivni faktori na visini zadataka.

1.3. Karakter našeg društvenog uređenja može i sam po sebi bitnije da utiče na opredeljenje i ponašanje agresora, i na opredeljenje i postupke naših mogućih saveznika.

2. — Filozofija i politika nesvrstavanja u spoljno-političkoj orijentaciji naše zemlje, čiji je drug Tito ideolog, deluje višestranu na izgradnju naše koncepcije opštenarodne odbrane. Pored toga što je to

politika mira i sporazumevanja, politika usmerena protiv ratova kao sredstva za rešavanje sporova, ona je u savremenim uslovima bitna pretpostavka *potpune nezavisnosti* zemlje u svakom pogledu pa i u *izgradnji sopstvene odbrambene doktrine*. Poznato je, naime, koliko su vojne doktrine blokovski opredeljenih zemalja samo kopija, odnosno sastavni deo vojnih doktrina vodećih blokovskih sila, ili su, u najboljem slučaju, veoma zavisne od njih. Nasuprot tim pravcima delovanja politike nesvrstavanja na izgradnju naše koncepcije opštenarodne odbrane, postoji i drugi pravac. Kako je dosledna politika nesvrstavanja smetnja politici dominacije sa pozicija sile svugde u svetu, a u ovom regionu sveta posebno, to je ona *predmet čestih pritisaka* raznih formi i intenziteta. Svedoci smo tih pritisaka, naročito ispoljenih u poslednje vreme, koji su po intenzitetu i bezobzirnosti jači ukoliko su veći pozitivni rezultati politike nesvrstavanja na međunarodnom planu. Prema tome, politika nesvrstavanja sa svoje strane omogućuje i podrazumeva izgradnju naše sopstvene koncepcije odbrane, sposobne da se u svim uslovima održi kao samostalna i kao koncepcija isključivo odbrambenog karaktera.

3. — *Geostrategijski položaj Jugoslavije* u svim uslovima bio je, a i danas je faktor od bitnog uticaja na izgradnju koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane. Poznato je da je izuzetno značajan i osetljiv geostrategijski položaj naše zemlje često predmet raznih špekulacija. To je tema za sebe i njom se ovde ne bih bavio. Ono što želim istaći iz okvira uticaja geostrategijskog faktora na našu koncepciju opštenarodne odbrane jeste ovo:

3.1. Prostor SFRJ utiče na izgradnju naše koncepcije opštenarodne odbrane svojim *oblikom, veličinom, orografsko-hidrografskim karakteristikama, sveukupnim ljudskim i materijalnim potencijalom, s jedne strane, i strategijskim karakteristikama i značajem u međunarodnim relacijama, s druge strane*.

3.2. Svaka promena postojećeg strategijskog statusa našeg prostora *ozbiljno bi poremetila postojeći odnos snaga u Sredozemlju i Evropi*.

3.3. Geostrategijski položaj i karakteristike prostora bitno utiču na fizionomiju *mogućeg agresije* na našu zemlju, na moguću odnos snaga i osobito na strukturu toga odnosa, a preko toga, razume se, na mnoga doktrinarna i strategijska pitanja koncepcije, naročito na pitanja iz oblasti oružane borbe.

4. — *Moguću agresor, cilj, karakter i fizionomija agresije* svakako je bitan faktor koji utiče na izgradnju naše koncepcije opštenarodne odbrane. U uslovima kao što su naši, ovaj faktor veoma

specifično deluje na izgradnju doktrine odbrane. Dosledna našoj unutrašnjoj i spoljnoj politici, naša strategija unapred ne određuje agresora, niti ga može odrediti. To je sasvim logično, jer je naša koncepcija isključivo odbrambena. Mi nećemo nikoga napasti, ali ne možemo ni odrediti onoga ko bi nas mogao napasti, pogotovo zbog toga što sa svim zemljama razvijamo politiku saradnje i sporazumevanja, a ne politiku zaoštavanja i sukoba.

Okolnost što se agresor unapred ne fiksira ne znači da nije moguće predvideti cilj, karakter i fizionomiju eventualne agresije. To je moguće, jer bi agresija, ma sa koje strane došla na Jugoslaviju, imala neke opšte karakteristike svojstvene svakoj agresiji u savremenim uslovima.

Takvo tretiranje mogućeg agresora na specifičan način utiče na izgradnju naše koncepcije opštenarodne odbrane. Pored standardnih elemenata *procene neprijatelja* i odgovarajućih zaključaka koji se iz te procene ugrađuju u svaku doktrinu, u našem slučaju, zbog nezvesnosti ko bi mogao biti agresor, prisutan je veći stepen elastici-teta i širi rezon, veći broj realno mogućih alternativa. Mada to može izgledati kao neki hendikep u izgradnji naše doktrine, posebno u oblasti konkretnog strategijskog planiranja, smatram da to ne samo što nije hendikep, već je, do izvesne mere, i povoljna okolnost. Istorijska iskustva ukazuju da su uvek bile u prednosti one doktrine koje su bile manje krute i koje su nudile širi izbor mogućih povoljnih rešenja.

5. — *Tradicijska* je uvek imala veliku ulogu u formiranju i izgradnji ratnih doktrina skoro svih zemalja, a u izgradnji naše savremene koncepcije opštenarodne odbrane ima posebno značajnu ulogu. Pored velikih i svetlih borbenih i slobodarskih tradicija koje imaju naši narodi i narodnosti, imamo i velike revolucionarne tradicije koje su takođe ugrađene u koncepciju opštenarodne odbrane. Zbog toga naša savremena koncepcija opštenarodne odbrane ne samo da se koristi iskustvima narodnooslobodilačkog rata, već, kako to drug Tito kaže, »ona nije ništa drugo nego njihova« . . . dosledna i odlučna primjena . . . u našim sadašnjim uslovima«.

Osnovne postavke koncepcije opštenarodne odbrane

Budući da ovde nije moguće obraditi zamisao koncepcije opštenarodne odbrane u celini kako ju je drug Tito u više navrata poslednjih godina izložio, smatram da će za razumevanje suštine biti dovoljno ako se istaknu njene fundamentalne postavke.

1. — *Cilj i zadatak opštenarodne odbrane jeste da odbrani slobodu i nezavisnost naše zemlje, njen teritorijalni integritet i samoupravno socijalističko društveno uređenje od svih vrsta i oblika opasnosti, počev od raznih formi »specijalnog rata« do oružane agresije.* Ona taj zadatak izvršava, pre svega, odvrćanjem, a ako u tome ne uspe, onda borbom onih snaga, oblika i intenziteta koje situacija bude zahtevala.

2. — *Socijalistička samoupravna Jugoslavija može voditi samo odbrambeni rat.* To je bitna postavka koja, kao što smo videli, proizlazi iz našeg društvenog sistema i spoljne politike. Ona ima fundamentalni značaj ne samo na političkom i moralnom planu, već i na planu celokupne izgradnje našeg sistema odbrane.

Sve pripreme zemlje, uključujući, naravno, i oružane snage, usmerene su na to da se borimo na svojoj zemlji. To bitno utiče na mnoga konkretna rešenja — od izbora oblika oružane borbe, preko strategije i taktike, organizacije oružanih snaga, rukovođenja i komandovanja, do izbora sistema pozadinskog obezbeđenja.

U vezi sa ovom postavkom naše koncepcije svakako treba istaći da *odbrambeni karakter rata ne znači i defanzivnu strategiju i taktiku oružane borbe.*

3. — *U odbrani učestvuju sve ljudske i materijalne snage i potencijali zemlje putem svih mogućih oblika koji su međusobno tako povezani da čine jedinstvenu celinu.* Pored toga što savremeni rat inače znači u pogledu angažovanja svih sektora i društvenih delatnosti, u našoj koncepciji to još znači i razvijanje svih mogućih vidova borbe i otpora i njihovo kombinovanje sa oružanom borbom. Zbog načina i intenziteta angažovanja svih materijalnih i ljudskih potencijala društva i društvenih struktura, naš sistem odbrane i nosi atribut *opštenarodni*. Nema potpune realizacije koncepcije, osobito u uslovima teške agresije, bez punog razmaha svih vidova opštenarodnog otpora i borbe, na celom našem ratištu i na svakom mestu pojedinačno. Prema tome, naša koncepcija opštenarodne odbrane zahteva da se sve te aktivnosti — borba, otpor i ostalo — sliju u jedinstvenu celinu, da se njima rukovodi na bazi jedinstvenih zamisli koje će se stvarati na svim nivoima — strategijskom, operativnom i taktičkom.

Iako je na planu priprema za realizaciju ove bitne postavke koncepcije opštenarodne odbrane mnogo učinjeno, drug Tito stalno upozorava na potrebu *iznalaženja novih formi angažovanja svih struktura sistema opštenarodne odbrane* u adekvatnoj, savremeno opremljenoj i dobro uvežbanoj organizaciji.

4. — *Oružana borba je glavni vid suprotstavljanja agresiji.* To se odnosi na rat u celini i na pojedine njegove faze, na zemlju u celini i na svaki njen deo posebno. Ova postavka naše koncepcije, makar izgledala razumljiva, zahteva da se jasno istakne iz dva razloga: *prvo*, zbog toga što se još i sada ponekad susrećemo i sa gledanjima koja ne prihvataju tu postavku; *drugo*, zbog toga što su razmah i uspeh oružane borbe, zapravo, najvažniji uslov uspeha i svih drugih vidova otpora.

5. — *Prvenstveno oslanjanje na sopstvene snage i mogućnosti.* Ova postavka se odnosi na našu ukupnu orijentaciju i na bitne faktore rata posebno. Ona znači oslanjanje prvenstveno na ljudske i materijalne mogućnosti zemlje za dugotrajno vođenje rata, oslanjanje na sopstvenu doktrinu odbrane i sve ono što ona sadrži i nudi. Samo od naših sopstvenih mogućnosti da vodimo uspešan odbrambeni rat u najvećoj meri će zavisiti vrsta i obim materijalne pomoći koju bismo, eventualno, mogli dobiti.

6. — *Kombinovani oblik oružane borbe je dominantan.* Njegove bitne karakteristike — kombinacija dejstava u zahvatu fronta sa dejstvima u pozadini agresora i njihovo izvođenje prema jedinstvenim zamislima uz istovremenu kontrolu celokupne teritorije — čine taj oblik oružane borbe za naše uslove najefikasnijim. To su dokazale sve naše procene i analize i njihova provera na vežbama raznih vrsta, to su dokazala naša iskustva iz narodnooslobodilačkog rata, a to, u suštini, dokazuju i iskustva rata u Vijetnamu. Opređujući se za kombinovani oblik oružane borbe kao dominantan, naša koncepcija opštenarodne odbrane ne negira mogućnost primene i drugih oblika, odnosno — ako to uslovi budu zahtevali ili omogućavali — mogućnost prerastanja u druge oblike. Tako, na primer, u izuzetno povoljnim okolnostima odnosa snaga mogu dominirati frontalna dejstva, odnosno u izuzetno nepovoljnim okolnostima mogu u jednom periodu rata dominirati partizanska dejstva (mada ne nikada samo partizanska niti, pak, samo klasična frontalna).

7. — *Mesto i uloga oružanih snaga u sistemu naše odbrane* proizlazi iz mesta i uloge oružane borbe kao glavnog vida suprotstavljanja svakoj agresiji. Bitan zahtev koncepcije opštenarodne odbrane organizaciji naših oružanih snaga proizlazi iz prirode, karaktera i fizionomije kombinovanog oblika oružane borbe. Njegova podela na dva osnovna dela — Jugoslovensku narodnu armiju i teritorijalnu odbranu — uslovljena je upravo time. Jugoslovenska narodna armija kao operativni deo oružanih snaga, pored mnogih zadataka koje ima, prvenstveno je namenjena za dejstva u zahvatu fronta, mada

je sposobna i za dejstva u pozadini agresora. Teritorijalna odbrana, kao teritorijalni deo jedinstvenih oružanih snaga, namenjena je za dejstva u pozadini agresora i za kontrolu celokupne teritorije u našoj i neprijateljevoj pozadini.

Oružane snage moraju biti tako organizovane, opremljene i obučene (one to već danas i jesu) da munjevitom ratu agresora mogu nametnuti *dugotrajan, iscrpljujući, totalan rat* ako to bude trebalo, odnosno da *svaku lokalnu provokaciju brzo i bezuslovno likvidiraju*.

8. — *Aktivnost i inicijativa su osnovna svojstva naše strategije i taktike*. Ti principi su prisutni u ratnoj veštini i drugih doktrina. U našoj doktrini ti principi su uslov pobeđe, tako da ih naša koncepcija opštenarodne odbrane izdiže na nivo svojih fundamentalnih postavki. Pored toga, u našoj doktrini oni imaju specifičan način ispoljavanja, pa i stoga zaslužuju posebnu pažnju. *Aktivnost* u odbrani obično se realizuje aktivnim odbrambenim dejstvima snaga u zahvatu fronta, u kombinaciji i tesnom sadejstvu sa napadnim dejstvima glavnine naših snaga u pozadini agresora. Ofanzivna strategijska dejstva mogu se prema našoj vojnoj doktrini izvoditi bitno drukčije nego, na primer, ista dejstva u frontalnom obliku oružane borbe. Jedan od načina izvođenja strategijske ofanzive može biti takav da se snage operativne armije koje dejstvuju u zahvatu fronta, ne grupišu prema strategijskim načelima frontalnih dejstava, već da glavni nosilac ofanzivnih dejstava budu snage u pozadini agresora, a da snage s fronta masovnim aktivnim taktičkim dejstvima vezuju glavninu neprijateljskih snaga na frontu. Ili, da se deo snaga operativne armije s fronta prebaci u pozadinu agresora, iskoristi teritoriju i objekte koje drže naše jedinice kao oslonac za nanošenje odlučujućih udara iz pozadine, a ne sa fronta. Ovakav manevar u strategijskim okvirima, razume se, neće uvek biti moguć i opravdan, ali ćemo njemu težiti kad god to uslovi budu dozvoljavali.

Kako je *inicijativa* imperativ doktrine kombinovanog i partizanskog oblika oružane borbe, to su vreme i način njenog preuzimanja iz ruku agresora od izuzetnog značaja. Prvi uslov za preuzimanje strategije inicijative jeste da uspemo nametnuti agresoru naš oblik oružane borbe. Ako se dobro pripremimo i organizujemo, kako to naša koncepcija opštenarodne odbrane zahteva, onda nijedan agresor to ne može izbeći. To su praktična istorijska iskustva već potvrdila. Onoga časa kada bismo preuzeli strategijsku inicijativu od agresora, što se inače ne mora vremenski podudarati sa našim prelaskom u strategijsku ofanzivu, mi bismo izvojevali takvu strategijsku pobeđu koja bi imala bitnog uticaja na dalji tok rata.

Svaka istinski odbrambena koncepcija ima dva osnovna načina kojima pokušava da ostvari svoj zadatak: prvi, *odvraćanje* od agresije; drugi, ako odvraćanje ne uspe — *borba*. I naša koncepcija opštenarodne odbrane, takođe, računa na oba ova načina.

Odvraćanje u savremenim uslovima pojavljuje se u posebnom svetlu, tako da se može tretirati ne samo kao način izvršenja zadatka, već kao bitna funkcija odbrane. Evo na čemu se to zasniva.

Poslednja iskustva neuspeha američke agresije u Vijetnamu, čak u uslovima koji su bili veoma nepovoljni za vijetnamski narod, dovela su do određenih modifikacija u gledanjima na lokalne ratove. Sada će se očigledno izbegavati lokalni ratovi koji ne nude brze uspehe, koji prete da se pretvore u dugotrajne, iscrpljujuće ratove kojima se ne može sagledati kraj i pozitivan ishod za agresora. Opasnost od lokalnih ratova se time ne smanjuje, već se pažljivije usmerava izbor mogućih žrtava agresije. Na taj način savremena iskustva govore da se objektivno povećavaju šanse za realizaciju koncepcije u funkciji odvraćanja.

Navedena iskustva, koja objektivno stvaraju povoljnije uslove da funkcija odvraćanja odigra svoju ulogu, imaju i neke druge posledice od izuzetnog značaja. Pomenio bih samo dve.

a) Svaki agresor će pažljivije nego do sada ceniti odbrambene sposobnosti eventualne žrtve agresije. Ako su te sposobnosti stvarne i respektivne, malo je verovatno da će do agresije doći. I obratno, ako su te sposobnosti male ili samo formalne prirode, onda je agresija vrlo verovatna. Naravno, uvek treba računati i sa mogućnostima krivih procena, što je, kad je u pitanju agresor, bio vrlo čest slučaj u istoriji.

b) da bi se nadoknadile nešto suženije mogućnosti lokalnih ratova, sve više u prvi plan izbijaju razni oblici »specijalnog rata«. U to smo se i mi uverili na sopstvenom iskustvu. Naša koncepcija opštenarodne odbrane uključuje i sposobnost zemlje za odbranu od svih vrsta i oblika »specijalnog rata«. Na taj način funkcija odvraćanja postaje složenija i kompleksnija.

Drug Tito često ističe da naša koncepcija opštenarodne odbrane, pored odbrambene, ima i funkciju *kohezionog i stabilizirajućeg faktora* u našem društvu. Kako snaga naše odbrane zavisi u prvom redu od stabilnosti i opšteg stanja u društvu (jer ona, kao što se zna, počiva na svim strukturama društva), razumljiv je onda i povratni uticaj odbrambenih sposobnosti zemlje na ukupnu stabilnost i stanje društva.

I danas se susrećemo sa različitim stavovima o nastanku naše koncepcije opštenarodne odbrane. Kako to pitanje ima veliki značaj za savremeno poimanje suštine naše koncepcije i adekvatno praktično postupanje, a ne samo za egzaktno utvrđivanje istorijskih činjenica, mislim da zaslužuje ozbiljnu pažnju.

Smatram da se uzroci nepravilnih gledanja na genezu naše koncepcije opštenarodne odbrane u osnovi mogu svesti na dva:

1. — Prvi uzrok je *nerazumevanje idejno-političke i vojne suštine koncepcije*. Tako se, na primer, ne vidi istorijska i logična veza nekih naših novih dostignuća u društvenom razvoju i njihovog odraza na našu savremenu koncepciju opštenarodne odbrane sa našom revolucionarnom prošlošću i ondašnjim rešenjima u oblasti odbrane, koja su odgovarala tom vremenu i tim uslovima. Ima mnoštvo bitnih pitanja koja su u vreme narodnooslobodilačkog rata, u suštini, rešavana na istim idejno-političkim i strategijskim principima kao što ih rešava i naša današnja koncepcija opštenarodne odbrane. To se, na primer, odnosi na oblike oružane borbe (prerastanje jednog u drugi), na organizaciju oružanih snaga (operativna i teritorijalna komponenta), itd. Reč je, razume se, o istim principima koji leže u osnovi rešenja, a ne o identičnim rešenjima, jer su mnogi uslovi bitno izmenjeni.

2. — Ima i takvih tumačenja geneze naše koncepcije opštenarodne odbrane koja su, u suštini, sračunata da dokažu kako je ona usmerena samo protiv jednog bloka, a ne protiv agresije uopšte, bez obzira sa koje strane ona dolazila. Zagovornici takvih »teorija«, koje se najčešće serviraju spolja, pokušavaju da to povezuju sa određenim zbivanjima u Evropi kao što je to, na primer, bilo 1968. godine.

Nasuprot takvim i sličnim gledanjima nije teško dokazati pravu genezu naše koncepcije opštenarodne odbrane, pod uslovom da se objektivno analiziraju istorijske činjenice. Smatram da je i u ovom slučaju najbolje poći od vrlo jasne i precizne ocene koju je dao drug Tito. »Naša današnja koncepcija opštenarodne odbrane nije ništa drugo nego dosljedna i odlučna primjena velikih iskustava iz narodnooslobodilačkog rata u našim sadašnjim uslovima«.¹ Dakle, nije reč samo o tome da korene naše savremene koncepcije opštenarodne odbrane treba tražiti u narodnooslobodilačkom ratu, već ona »nije ništa drugo nego dosljedna i odlučna primjena velikih iskustava narodnooslobodilačkog rata«.

¹ Tito, Vojna djela, IV, str. 199.

Da bismo što tačnije mogli razumeti ove Titove reči i pomoću njih doći do potpunog odgovora na pitanje o genezi naše koncepcije opštenarodne odbrane, biće korisno da se podsetimo kako drug Tito gleda na iskustva narodnooslobodilačkog rata i način njihovog korišćenja u vezi sa izgradnjom naše savremene doktrine odbrane. Govoreći sastavu škole rezervnih pešadijskih oficira u Bileći 25. avgusta 1966. godine, drug Tito je rekao:

»Mi zaostajati nećemo. Teorija o tome da ćemo mi u eventualnom budućem atomskom ratu ratovati po grupama i da se ne isplati ići na skupa najsavremenija sredstva ... ne stoji. Mi ćemo kombinirati jedno i drugo ...

Mi imamo ogromna iskustva iz našeg partizanskog rata na kojima nam zavide mnogi. Ali ta iskustva nisu sve. Mi imamo i iskustva iz perioda kada je naša Armija dejstvovala frontalno. Ta iskustva moramo kombinovati sa najnovijim naučnim dostignućima. Ta dostignuća mi moramo slijediti«.²

U tim Titovim stavovima data je suština odnosa savremene koncepcije opštenarodne odbrane prema našim iskustvima i prema savremenim dostignućima. Bitno u tim stavovima jeste:

— imamo iskustva ne samo iz partizanskog, već i iz frontalnog načina ratovanja, i ta celovita iskustva treba koristiti;

— pogrešno je apsolutizirati bilo koja iskustva, već njih treba kombinovati sa savremenim saznanjima i dostignućima.

Teorija »ratovanja po grupama«, koja je u raznim periodima razvoja naše koncepcije opštenarodne odbrane bila više ili manje prisutna i koju Tito kritikuje, u stvari znači grubo apsolutiziranje samo jednog dela naših iskustava iz narodnooslobodilačkog rata, čak ne ni kompletnih partizanskih iskustava, odnosno vraćanje na najteže uslove iz 1941. godine. U našem posleratnom razvoju bilo je perioda kada su bile jako prisutne teorije koje su potcenjivale naša celokupna partizanska iskustva, a apsolutizirale iskustva iz frontalnog načina ratovanja, i to više stranâ nego naša. Iz citiranog Titovog stava očigledno je da su i te teorije neprihvatljive.

Genezu svih bitnih postavki idejno-političke platforme naše savremene koncepcije opštenarodne odbrane nalazimo u narodnooslobodilačkom ratu, a neke od njih i u predratnoj politici Komunističke partije Jugoslavije od dolaska druga Tita na njeno čelo.

Odlučan kurs na odbranu zemlje, a protiv svih agresivnih ratova, koji je Komunistička partija Jugoslavije povelâ uoči fašističke opasnosti, pomogao je i politički i organizaciono da se uspešno reali-

² Tito, Vojna djela, IV, str. 94.

zuje narodnooslobodilački rat. Taj *odbrambeni i antiagresivni* karakter ima i naša današnja koncepcija opštenarodne odbrane.

Sledeću bitnu karakteristiku naše savremene koncepcije opštenarodne odbrane — *njen opštenarodni karakter* — nalazimo takođe do krajnjih mogućnosti razvijenu u narodnooslobodilačkom ratu, razume se, u skladu sa istorijskim uslovima toga vremena. To se odnosi na angažovanje svih progresivnih i rodoljubivih snaga društva (»Da se mi nismo oslanjali na narod, nas bi otpirili kao vjetar pahuljicu«),³ na aktiviranje i kombinovanje svih formi borbe i otpora, na rasplamsavanje rata na celoj teritoriji Jugoslavije, dakle na sve ono što i prema našoj savremenoj koncepciji našu odbranu čini opštenarodnom.

Kao što naša savremena koncepcija opštenarodne odbrane ima za cilj *da brani naš samoupravni socijalistički razvitak* i da istovremeno jača na toj osnovi, isto tako je naš narodnooslobodilački pokret u svom političkom programu imao za cilj da pored nacionalnog oslobođenja *reši i socijalna pitanja*, tj. imao je i revolucionarno-klasni karakter. »Pozvati narod samo u borbu protiv okupatora, a ne dati mu istovremeno da razumije da će tom borbom postići nešto novo, mnogo bolje, da se neće vratiti staro, ne bi bilo moguće pokrenuti sve narode u borbu, niti tako široke mase naroda zainteresovati za nju, niti bi se u njoj moglo izdržati do kraja, tj. pobijediti«.⁴

Isti bitni principi, koji su utkani u našu savremenu koncepciju opštenarodne odbrane *o nacionalnom pitanju*, tj. očuvanje nacionalne ravnopravnosti naroda i narodnosti Jugoslavije, borba za bratstvo i jedinstvo, za slobodu, nezavisnost i integritet jedinstvene Jugoslavije — bili su utkani i u politički program narodnooslobodilačkog pokreta. »Zemlja je . . . rasparčana i podijeljena između nekoliko imperijalističkih osvajača, ali to ne može da bude nikakva zapreka . . . za zajedničku borbu naroda Jugoslavije za njihovu nezavisnost i slobodu«.⁵

Dakle, i u uslovima kada je zemlja rasparčana — neophodna je zajednička borba svih naroda i narodnosti *za jedinstvenu Jugoslaviju*. Ali, pored te opštejugoslovenske dimenzije, u programu borbe za nacionalno oslobođenje bila je stalno prisutna i *nacionalna strana*, u suštini baš kao što je to i danas u našim novim, razume se, znatno povoljnijim uslovima. »Riječ narodnooslobodilačka borba bila bi samo jedna fraza, pa čak i prevara, kada ona ne bi osim općejugoslovenskog smisla, imala i nacionalni smisao za svaki narod posebice«.⁶

³ Tito, Govori i članci, I, str. 364.

⁴ Tito, Govori i članci, II, str. 353.

⁵ Zaključci Majskog savetovanja, Zbornik, tom II, knjiga 2, dok. 1.

⁶ Tito, Vojna djela, I, str. 158.

Objektivnom analizom istorijskih činjenica nije teško utvrditi da su *bitne vojnodoktrinarne postavke* naše savremene koncepcije opštenarodne odbrane imale svoju punu primenu u narodnooslobodilačkom ratu, razume se, u skladu sa uslovima tog vremena. Pokušajmo da to razmotrimo na pitanjima mesta i uloge oružane borbe, organizacije oružanih snaga, oblika oružane borbe, odnosa prema prostoru i bitnih karakteristika strategije i taktike oružane borbe.

Oružana borba je i u narodnooslobodilačkom ratu, kao što je i u našoj današnjoj koncepciji, bila *glavni ali ne i jedini* vid suprotstavljanja agresoru. Zajedno sa svim ostalim vidovima borbe i otpora činila je jedinstven front.

Pitanje *oblika oružane borbe* svakako je najinteresantnije sa stanovišta geneze naše koncepcije opštenarodne odbrane. Narodnooslobodilački rat je počeo kao partizanski rat, iako je s tim u vezi bilo ponegde nerazumevanja pa i odstupanja. Jasno postavljeni ciljevi u uslovima onakvog odnosa snaga nisu se mogli postići »munjevitim udarom« ili jurišom u odsudnom trenutku. Zato je postojao »stalan kurs na neprekidnu oružanu borbu i jačanje oružane sile«⁷ »Ne frontalne borbe, već mnogobrojni, brzopokretni i istovremeno dejstvujući partizanski odredi, ali međusobno dobro povezani, . . . partizani ne smiju da budu napadani i da se samo brane, već oni moraju sami napadati«.⁸ Takvom partizanskom obliku oružane borbe izgrađivana je i odgovarajuća organizacija oružanih snaga — partizanski odredi.

Dalji razvoj događaja, kao što je poznato, doveo je do stvaranja prvih brigada Narodnooslobodilačke vojske, »pravih vojnih jedinica, sposobnih da napuste svoju teritoriju i da ratuju gde god je potrebno i gdje im se naredi«.⁹

One su, pored ogromnog političkog značaja, imale i izuzetan vojni značaj. Bile su nosioci manevra na našem ratištu, a uz to i glavna udarna snaga u stvaranju slobodnih teritorija. Načinom dejstva, naročito u izvršavanju složenih zadataka, *brigade postaju začetnici novog, kombinovanog oblika oružane borbe*. Interesantno je pratiti kako promenom odnosa snaga u našu korist partizanski oblik oružane borbe postepeno prerasta u kombinovani oblik. Valja reći da je to prerastanje trajalo od stvaranja prvih brigada, pa do završnih operacija za oslobođenje zemlje. Pri tome, partizanski oblik oružane borbe nije nikada potpuno nestao. Bio je dominantan sve do stvaranja krupnih jedinica — divizija i korpusa Narodnooslobo-

⁷ Zbornik, III, 1. dok. br. 93.

⁸ Zbornik, tom II, knj. 2, str. 55.

⁹ Tito, Govori i članci, II, str. 233.

dilačke vojske, da bi jedno vreme egzistirao, moglo bi se reći, ravnomerno sa kombinovanim oblikom. Tek je u završnim operacijama za oslobođenje zemlje kombinovani oblik oružane borbe postao izrazito dominantan.

Na taj način prvi put u istoriji ratne veštine imamo *dve nove pojave*: prvu, kombinovani oblik oružane borbe (dejstva na frontu povezana u jedinstvenu celinu sa partizanskim dejstvima u pozadini neprijatelja) do kraja razvijen u jednom ratu; drugu, partizanski oblik oružane borbe prerasta u kombinovani. Tu je, dakle, *geneza savremenih postavki naše vojne doktrine o jednom od najvažnijih pitanja strategije* — oblicima oružane borbe, njihovom međusobnom odnosu, mogućnostima i uslovima prerastanja jednoga u drugi.

U vezi sa organizacijom oružanih snaga dovoljno je istaći da smo u narodnooslobodilačkom ratu, već od vremena stvaranja prvih brigada, a docnije pogotovo, imali *dve komponente* — *operativnu i teritorijalnu* (u suštini kao i sada).

Odnos naše savremene koncepcije opštenarodne odbrane *prema prostoru*, dakle sledećem bitnom pitanju svake odbrambene doktrine, počiva u suštini na istim ili sličnim principima kao i u narodnooslobodilačkom ratu. To su uglavnom ovi principi:

- držati pod kontrolom celokupni prostor naše zemlje;
- voditi borbu na svakom prostoru, bez obzira kakvom, gde se neprijatelj pojavi;
- upornost držanja prostora zavisi od odnosa snaga — ne napustiti ni jednu stopu zemlje ako na to nismo prinuđeni.

Razlike su u bitno izmenjenim uslovima realizacije ovih principa, prvenstveno u odnosu snaga koji je sada za nas povoljniji i u činjenici da smo u narodnooslobodilačkom ratu postepeno oslobađali zemlju stvarajući slobodne teritorije, a da danas imamo slobodnu, uređenu i pripremljenu zemlju za odbranu.

Iako bi rat koji bi nam bio nametnut imao odbrambeni karakter, *naša strategija i taktika bile bi maksimalno aktivne i ofanzivne*, uvek kad se za to stvore minimalno povoljni uslovi, dakle isto onako kao što su to bile strategija i taktika u narodnooslobodilačkom ratu.

Imajući sve relevantne faktore u vidu (idejne, društvene i vojne) u vezi sa genezom naše koncepcije opštenarodne odbrane može se nedvojbeno zaključiti da je ona nastala u narodnooslobodilačkom ratu. Kao ideologija i zamisao za vođenje rata u sferi idejne i društveno-političke platforme nastala je na početku rata. Štaviše, *korene idejnog i političkog programa borbe nalazimo još u predratnoj politici Komunističke partije Jugoslavije od dolaska druga Tita*

na njeno čelo. Put nastanka i razvoja vojnog aspekta koncepcije ide od stvaranja prvih brigada, preko stvaranja divizija i korpusa, do punog razmaha u jugoslovenskim razmerama kombinovanog oblika oružane borbe u završnim operacijama za oslobođenje zemlje.

POSLERATNI RAZVOJ KONCEPCIJE OPŠTENARODNE ODBRANE

Susrećemo se odranije, a i danas, sa različitim teorijama o našem posleratnom razvitku, koji svakako zaslužuje da bude i teorijski određenje rasvetljen.

U pokušaju da dam svoj doprinos, mislim da je najbolje poći od Titovih stavova i ocena o pitanjima koja su najznačajnija za ocenu posleratnog razvoja naše teorijske misli i prakse u oblasti odbrane.

Jedno od osnovnih pitanja svake odbrambene doktrine, pa i naše, jeste pitanje *oružane sile, njenog karaktera, organizacije, mesta i uloge u odbrambenom sistemu zemlje*. Odnos prema tome pitanju bitno opredeljuje doktrinu odbrane u celini. Zbog toga je to često predmet rasprava, pogotovo kad se radi o oružanoj sili socijalističkog društva. Zato smatram da bi Titovi teorijski stavovi i praktična rešenja o ovom pitanju izuzetno pomogli u formiranju što pravilnije ocene u posleratnom razvoju naše odbrambene doktrine.

Malo je ko u istoriji ratova bio prinuđen da u relativno kratkom vremenu tako često menja forme organizacije oružanih snaga u skladu sa objektivno nastalim promenama kao što je to Tito činio u narodnooslobodilačkom ratu. Bitne karakteristike tih promena su u tome da su *bile adekvatne promenama u situaciji*, što je odmah u surovoj praksi rata, kao vrhovnom kriteriju istine, i proveravano, i da su odluke o promenama *pravovremeno* donošene.

Normalno je da su sa takvim iskustvom, Titova gledanja na karakter, organizaciju i ulogu naših oružanih snaga u posleratnom periodu bila jasna, realna, zasnovana u prvom redu na marksističkoj proceni situacije, a ne na idealističkoj ili dogmatskoj primeni shema. U govoru mladim oficirima NOV i POJ, još 1943. godine on je govorio: »... Ali vi ćete imati i veliki zadatak sutrašnjice, ... Tada ćete vi biti rukovodioci jedne narodne armije, koja će bdjeti na tekovinama što će ih sticati naš narod, ... Vi ste oni na koje će narod osloniti sigurnost naše zemlje ... kako biste dostojno reprezentovali oficire naše NOV, oficire koji su zaista izrasli iz najdubljeg korjena samog naroda«. ¹⁰

¹⁰ Tito, Vojna djela, I, str. 188.

Dakle, već tada, naravno i prije, drugu Titu je jasno kakva treba da izgleda organizacija naših oružanih snaga koja će štititi bezbednost naše zemlje posle rata.

U govoru septembra 1953. godine, Tito ističe: »Naši narodi mogu biti srećni i ponosni što je izgrađena takva armija kao što je danas oni imaju. Njihova budućnost je osigurana, njihov mirni razvitak je osiguran, mi smo stvorili snažan instrument naše nezavisnosti i mirnog razvitka«. ¹¹ Govoreći o ulozi i karakteru JNA u decembru 1953. godine, kaže »... mi smo po završetku oružanog dijela revolucije znali već po iskustvu iz istorije da se ni jedna tekovina revolucije ne može sačuvati ako nema jedne oružane snage koja bi čuvala tu revoluciju. Tako je bilo u prošlosti, tako je danas, a biće tako još dugo vremena... naša Armija nije nešto što bi bilo van samog naroda«. ¹² U decembru 1961. godine, povodom dvadesetogodišnjice JNA, drug Tito podvlači: »Odbrana naše zemlje nije samo stvar Armije, iako ona predstavlja njen najorganizovaniji i udarni dio«. ¹³

Sve to jasno pokazuje kakvi su Titovi stavovi o bitnim pitanjima koncepcije naše odbrane u posleratnom razvitku zemlje. Smatram da se oni mogu svesti na ove zaključke:

— koncepcija odbrane zemlje polazi od toga da u njoj učestvuju sve snage društva zajedno sa oružanim snagama;

— Armija je najorganizovaniji i udarni deo te odbrane;

— kada je u pitanju organizacija oružanih snaga, za Tita se nikada nije postavilo pitanje — milicija ili regularna armija, kao što to neki postavljaju sa različitim motivima. Otuda kod njega nema čak ni teorijskih rasprava o toj temi. On je, očigledno, pitanju izgradnje naših oružanih snaga u ratu i miru, kao i svim drugim pitanjima revolucije i izgradnje socijalizma, prilazio marksistički, stvaralački.

U izgradnji naše vojne misli i prakse drug Tito je stalno ukazivao na potrebu stvaralačkog kombinovanja naših bogatih iskustava iz narodnooslobodilačkog rata sa najnovijim dostignućima nauke i uslovima koje pružaju naš i svetski savremeni razvoj.

Služeći se navedenim zaključcima o genezi naše koncepcije opštenarodne odbrane i Titovim stavovima o koncepciji odbrane u posleratnom periodu, smatram da se bitne karakteristike posleratnog razvoja naše misli i prakse u oblasti odbrane mogu svesti na sledeće:

¹¹ Tito, Vojna djela, III, str. 45.

¹² Tito, Vojna djela, III, str. 59.

¹³ Tito, Vojna djela, III, str. 305.

1. — Konceptija opštenarodne odbrane nastala u narodnooslobodilačkom ratu, iako se posle rata nejednako razvijala, imala je svojih padova i uspona u skladu sa međunarodnim i unutrašnjim razvojem situacije, uvek je kao crvena nit bila prisutna u našoj teoriji i praksi.

2. — Određena negativna odstupanja od osnovne linije koncepcije opštenarodne odbrane uglavnom su vezana za potcenjivanje partizanskih dejstava i teritorijalne komponente oružanih snaga, a prećenjivanje frontalnih dejstava i uloge operativne armije.

To je bilo karakteristično naročito za period od 1946. do 1948, kada smo bili impresionirani velikim frontalnim operacijama drugog svetskog rata, stručno nedovoljno obrazovani da ih kritički analiziramo i objektivno naučno uporedimo njihovu vrednost sa našim sopstvenim ratnim iskustvima. Smatram da je to bio period i najvećih odstupanja od naše koncepcije i u teoriji i u nekim praktičnim rešenjima, posebno u oblasti organizacije oružanih snaga, pa i u oblasti uloge drugih nevojnih faktora u ratu. Međutim, valja reći da mi ni tada niti u bilo koje drugo vreme posle rata *nismo napuštali duh koncepcije opštenarodne odbrane*. Naprotiv, mislim da je taj duh, često u to vreme izražavan stavom da ćemo, ako zatreba, ratovati onako kako smo to u praksi narodnooslobodilačkog rata naučili, pomogao da se lakše odupremo pritiscima Informbiroa, ispoljenim u svim oblastima, pa i u oblasti odbrane.

Elementi te vrste skretanja, iako najizrazitiji u periodu koji smo pomenuli, nisu ni posle toga potpuno iščezli. Zavisno od spoljne i unutrašnje situacije manje ili više su se ispoljavali. Nema sumnje da je baš u tom periodu bila odlučujući uloga druga Tita i u očuvanju naše nezavisnosti i u odbrani duha naše sopstvene koncepcije odbrane.

3. — Pored navedenog odstupanja od koncepcije opštenarodnog odbrambenog rata bilo je i drugih pokušaja da se ugroze njene fundamentalne postavke. Među njih, svakako spadaju i liberalistički pokušaji suprotstavljanja JNA teritorijalnoj odbrani, ili pokušaji da se JNA prikaže kao »sila iznad društva«. Takvi pokušaji u pojedinim periodima našeg razvitka više su bili prisutni u sferi ideologije i propagande nego u sferi praktične realizacije, ali zbog toga ipak ne manje opasni za odbranu zemlje.

4. — Konceptija opštenarodne odbrane posebno se razvila i jala poslednjih godina, i to pre svega zbog povoljnih unutrašnjih uslova razvoja samoupravnog socijalističkog društva kao najpovoljnijeg društvenog sistema za izgradnju ovakve koncepcije odbrane

kakva je naša, a svakako i zbog pojačanih spoljnih opasnosti izazvanih razvojem međunarodne situacije, posebno ratovima na Bliskom istoku, mogućnostima lokalnih ratova u Evropi i drugih oblika pretnji i pritisaka iz arsenala »specijalnog rata«.

*

Upoređujući osnovne postavke naše savremene koncepcije opštenarodne odbrane sa postavkama koncepcije prema kojoj je izveden narodnooslobodilački rat 1941—45. godine pod rukovodstvom druga Tita, zatim prateći posleratni razvoj naše koncepcije odbrane, način, vreme i stepen uticaja koji je na taj razvoj izvršio, nedvosmisleno proizlazi da je drug Tito *tvorac i naše savremene koncepcije opštenarodne odbrane i to u domenu ideologije i politike odbrane, kao i u domenu strategije i taktike oružane borbe.*